

Universitat de Barcelona

Facultat de Geografia i Història

Departament d'Història Contemporània

Tesi Doctoral:

**Convergència Democràtica de Catalunya i el
món sindical [1974-1990]**

Doctorand: José Manuel Rúa Fernández

Director de la Tesi: Professor Andreu Mayayo i Artal

Programa de doctorat: Món Contemporani

Bienni 2000-2002

Barcelona, 8 de novembre de 2006

A les meves tres Carolinas
i al meu pare

Sumari

Introducció.....	Pàg. 9
1. El mapa sindical català.....	34
1.1. El sindicalisme de la Dictadura a la Transició.....	34
1.2. El món sindical i la qüestió nacional.....	37
1.3. Les eleccions sindicals.....	51
1.3.1. Les primeres eleccions sindicals democràtiques (1978): Comissions Obreres hegemòniques.....	52
1.3.2. Les eleccions sindicals de 1980: la forta irrupció d'UGT.....	55
1.3.3. Les eleccions sindicals de 1982: La CONC resisteix i manté el primer lloc.....	58
1.3.4. Les eleccions sindicals de 1986: Cosa de dos.....	63
1.3.5. Les eleccions sindicals de 1990: Un panorama estable.....	68
1.4. Mapa industrial català i evolució sindical.....	73
2. La primera Convergència Democràtica de Catalunya i la qüestió sindical [1974-1977].....	80
2.1. El naixement i evolució de CDC [1974-1977].....	80
2.1.1. Els antecedents.....	80
2.1.1.1. Fer església.....	80
2.1.1.2. Fer país.....	86
2.1.2. Fer política.....	90
2.1.2.1. La Fundació.....	90
2.1.2.2. El trànsit del moviment al partit.....	91

2.1.3. Ideologia i programa.....	95
2.1.4. El partit i el món del treball.....	99
2. 2. Obreristes i sindicalistes dins de CDC [1974-1977].....	101
2.2.1. Primer intent: Acció Obrera com a element constitutiú de CDC.....	101
2.2.2. Segon intent: Del Front Democràtic de Treballadors a la Sectorial.....	104
2.2.3. Comença la recerca d'un referent sindical.....	105
3. Mans a l'obra: Campanyes, congressos i sectorials [1977-1980].....	109
3.1. Eleccions democràtiques: de la frustració a l'eufòria [1977-1980].....	109
3.1.1. IV Congrés: Les democràcies occidentals avançades com a model.....	109
3.1.2. Les primeres eleccions generals i el Pacte Democràtic per Catalunya.....	112
3.1.3. La integració d'EDC i el pacte amb UDC: Comença el viratge cap el centre.....	115
3.1.4. La victòria de 1980.....	117
3.2. La Sectorial de Treballadors en plena transició [1977-1980].....	117
3.2.1. Les primeres eleccions sindicals.....	117
3.2.1.1. L'opció sindical del partit: Vot lliure amb condicions.....	118
3.2.1.2. L'obsessió basca.....	120
3.2.1.3. La realitat mana, el reconeixement de la CONC i la USO.....	122
3.2.2. CDC i el model de relacions laborals.....	123
3.2.3. El naixement del SQC.....	128
3.2.3.1. CDC i SQC: Més que una corretja de transmissió.....	128
3.2.3.2. Els límits del projecte de quadres.....	129
3.2.4. Nova estratègia: La USO entra a escena.....	131

4. El primer esforç pel sindicat nacionalista català [1980-1984].....	135
4.1. La primera etapa al govern [1980-1984].....	135
4.2. Les altres eleccions de 1980.....	138
4.3. Rafael Hinojosa, l'home del partit al moviment obrer.....	140
4.4. Debat i resolució: L'opció sindical del partit es clarifica.....	141
4.5. Dues vies per a un projecte: mediadors o inversors.....	145
4.6. El trident sindical: USO, CSTC i SQC.....	150
4.7. Model sindical i qüestió econòmica.....	154
4.7.1. La negociació pren volada.....	155
4.7.2. Sindicat d'obediència catalana: un enunciat amb diverses interpretacions.....	159
4.8. Cop de timó d'Hinojosa.....	177
4.9. I els diners...on són?.....	179
4.9.1. De porta en porta: Foment del Treball, sindicats majoritaris i la Conselleria de Treball.....	181
4.9.2. L'espantada del SQC.....	184
4.10. Juliol-setembre de 1983: de l'acord a la trencadissa.....	188
4.10.1. El compromís del banc convergent: 60 milions en finalitzar l'operació amb èxit.....	194
4.10.2. Qüestió nacional i relacions amb la USO estatal, un tema insalvable?.....	195
4.10.3. Reflexions del primer desencís.....	200
4.11. Temps d'espera i replantejaments.....	204

4.11.1. Els més de petits de tots: Ràdium i SICO entren a la CSTC.....	205
4.11.2. L'Àrea de Política Sindical i Laboral de CDC.....	206
4.11.3. Contactes i esmenes al voltant de la Ley Orgánica de Libertad Sindical (LOLS).....	207
4.11.4. Canvis en l'estratègia sindical del partit: Primer els sindicats nacionalistes.....	210
5. El sindicat català: tan a prop, tan lluny [1984-1990].....	212
5.1. Els governs de la majoria absoluta.....	212
5.2. La Sectorial de Treball de CDC.....	214
5.3. Un segon esforç pel sindicat nacionalista català: El naixement de la CSC.....	218
5.3.1. Cosa de dos: SQC i CSTC.....	219
5.3.2. El problema de sempre, els diners.....	224
5.3.2.1. El banquer convergent torna a avalar el projecte.....	226
5.3.3. El final feliç a tocar dels dits.....	227
5.3.3.1. Tensions per l'ús del nom.....	228
5.3.3.2. Els diners de Roca.....	229
5.3.3.3. Rafael Hinojosa i la CSC, futur Secretari General o home a l'ombra?.....	230
5.3.3.4. A voltes amb els diners.....	231
5.3.3.5. Jordi Fayos, l'home d'Hinojosa per a la direcció del nou sindicat.....	232
5.3.3.6. Vicis i virtuts: sol·licituds i oferiments.....	233
5.3.4. Trajecte final i marginació de Rafael Hinojosa.....	235
5.3.4.1. El fracàs del PRD: Hinojosa perd el suport de Miquel Roca.....	241
5.3.4.2. El President agafa les regnes.....	243

5.3.5. L'hora de la unitat?.....	248
5.3.5.1. La gent que es perd pel camí: La COS.....	248
5.3.5.2. El congrés fundacional: 1, 2 de maig de 1987....	250
5.4. La CSC entra en coma: disgregació i marginació d'un projecte no reeixit [1988-1990].....	254
5.4.1. La gent de Jordi Fayos es mou: creació de la CTC.....	258
5.4.2. L'entrada a CC.OO: Una escissió majoritària?.....	260
5.4.2.1. La temptació de la USO dins la CSC.....	264
5.4.2.2. La CONC reforça el seu caràcter nacional.....	266
5.5. El darrer i últim esforç pel Sindicat Nacionalista Català: l'entrada de la CTC a la USO [1990-....].....	271
5.5.1. La darrera intervenció de Rafael Hinojosa.....	271
5.5.2. La vida dins la USO, una convivència difícil.....	277
5.5.3. Darrer trencament i final de trajecte.....	279
Conclusions.....	281
Bibliografia.....	303
Arxius Consultats.....	316
 ANNEXES	
Entrevistes:.....	317
Rafael Hinojosa i Lucena (2002).....	317
Rafael Hinojosa i Lucena (2004).....	328
José Luís López Bulla.....	347
Luís Fuertes Fuertes.....	363
Jordi Gutiérrez i Suárez.....	375
Rosa Bruguera i Bellmunt.....	401
Francisco (Paco) Giménez Bautista.....	417

Ramon Bonastre i Bertran.....	434
Manuel Milián Mestre.....	448
Antoni Urrea i Vaqué	457
Joan Pujol i Segarra.....	480
Jordi Pujol i Soley.....	495
Biografies.....	502
Conceptes del món sindical.....	508
Glossari.....	511
Quadres estadístics:.....	513
Quadres estadístics electorals.....	513
Quadres estadístics industrials.....	595

Introducció

El següent treball de Tesi doctoral pretén aprofundir en una temàtica poc estudiada dins la nostra historiografia cronològicament més propera, i temàticament lligada als àmbits polítics i socials. Per una banda, a nivell genèric, girarem entorn el binomi nacionalisme-moviment obrer (conceptes fortament carregats de significacions i connotacions que han marcat bona part dels processos històrics del segle passat al nostre país); i per una altra banda, a un nivell més concret, ens centrarem en l'estudi i l'anàlisi dels lligams, les contradiccions i els punts de confluència entre el partit nacionalista més important del darrer quart del segle XX a Catalunya, Convergència Democràtica de Catalunya (CDC), i el sindicalisme català. Unes relacions on despunta amb força el projecte convergent d'articular un important sindicat nacionalista durant la dècada dels 80. El període que comprendria la nostra recerca abastaria des de l'any de fundació de Convergència Democràtica de Catalunya (1974), fins el 1990, any d'eleccions sindicals i darrera intervenció del partit per posar en marxa un tercer espai sindical a Catalunya de caràcter nacionalista.

L'interès per l'estudi de Convergència vindria donat per les peculiars característiques d'aquesta força política. Una força política, nascuda el 17 de novembre 1974, que tot i no passar del tercer lloc en nombre de vots (i en coalició) als primers comicis del 1977, guanya, contra tot pronòstic, les eleccions a la Generalitat de 1980. Una força política, centrista i moderada, que als seus inicis reivindicava la nacionalització de la Banca, l'autogestió obrera i les empreses de propietat sindical. Una força política que, juntament amb el seu soci d'Unió Democràtica de Catalunya, ha governat la Generalitat durant 23 anys tot i les contínues victòries socialistes a les eleccions generals a Catalunya. En definitiva, una força política que mereix l'estudi no només dels politòlegs i els periodistes, sinó també dels historiadors. En el cas d'aquest treball no es tractaria de realitzar un estudi sobre la figura del seu carismàtic líder, Jordi Pujol, o el dia a dia de la confrontació electoral i parlamentària, sinó sobre una plasmació concreta, a nivell de societat civil i de moviments socials, del seu projecte polític, en sentit ampli.

La definició del projecte de recerca no depèn només de la voluntat de l'investigador. Les circumstàncies externes influeixen, i molt, en el procés investigador. El cantautor Joaquín Sabina va dir una vegada que una bona cançó havia de tenir bona música, bona lletra, bons músics, bona veu i alguna cosa més, que no sabia en què consistia, però era el més important. Les tesis, i el projectes de recerca en general, crec que segueixen, en certa mesura, aquesta pauta. Una tesi doctoral ha d'estar ben escrita, ben estructurada i ben documentada, però això no és suficient. La tesi ha d'oferir alguna cosa més. Ha d'oferir una idea atractiva i original, que sigui útil per comprendre el món que ens envolta. No seré jo qui digui si amb el meu treball ho he aconseguit, però aquesta ha estat la meva intenció des del principi: Aportar elements, no per tancar debats, sinó per obrir-ne de nous, a partir d'un punt de vista diferent.

Una marxa de mil quilòmetres comença amb un petit pas. El meu primer i petit pas el vaig fer durant el segon curs de Doctorat, dins del programa *Món Contemporani* del Departament d'Història Contemporània de la U.B. El meu propòsit era analitzar alguns dels aspectes que havien ajudat a construir l'hegemonia política de Convergència a la Catalunya dels anys 80. Ben aconsellat pel meu futur Director de Tesi, el professor Andreu Mayayo, vaig començar a estudiar les relacions entre Convergència i el món sindical durant la Transició Política. La idea era conèixer de primera mà què deia i què feia el partit dins d'un àmbit, en principi poc propici per a les seves consignes, com era el del moviment obrer. Aquest treball em va portar a conèixer a Rafael Hinojosa, antic responsable de la política sindical de CDC i, en aquell moment, President del Consell del Treball Econòmic i Social de Catalunya. La trobada amb el senyor Hinojosa va transformar el meu petit pas en un pas de gegant, demostrant que, moltes vegades, no anem on volem sinó on ens porta la sort i les circumstàncies. Gràcies a la primera entrevista que li vaig fer, vaig assabentar-me dels diferents projectes convergents per posar en marxa un sindicat nacionalista que fes de contrapès a les dues grans centrals sindicals catalanes, Comissions Obreres (CC.OO) i la Unió General de Treballadors (UGT), durant la dècada dels 80; i a partir d'aquest descobriment, vaig tenir l'oportunitat d'accedir al seu fons personal. El senyor Hinojosa em va permetre consultar tota la seva documentació privada relacionada amb Convergència i el moviment obrer. La originalitat del material documental em va fer comprendre, ràpidament, que em trobava davant d'una temàtica tan poc estudiada com apassionant.

La Tesi Doctoral es troba dividida en set apartats: Introducció, cinc capítols i conclusió. Després de la clàssica **Introducció**, on s'intenten explicar els motius i les circumstàncies que ens han portat a presentar un treball de recerca d'aquestes característiques, es dóna pas a un capítol de contextualització fonamental per comprendre l'evolució del fet que descriurem i les conclusions que pretenem extreure: **El mapa sindical català**. Aquest primer capítol ens dóna el marc referencial bàsic per poder parlar de sindicalisme a Catalunya. En un primer apartat ens apropem a les complementaritats i les contradiccions sorgides al voltant de la relació entre nacionalisme i moviment obrer al nostre país. Per tal d'entendre les contínues referències de CDC a la necessitat d'un sindicat nacionalista, ens convé repassar cadascuna de les centrals sindicals més importants durant la Transició i els anys 80 per analitzar els seus posicionaments teòrics i les seves pràctiques sindicals davant del fet nacional. Tot i l'existència de punts de coincidència i divergència entre el nacionalisme i l'obrerisme, els fets ens demostraran que cap sindicat amb vocació majoritària a Catalunya ha basat la seva pràctica sindical en l'anticatalanisme. El següent apartat del primer capítol fa una anàlisi de les eleccions sindicals del període democràtic, aprofundint en els processos d'eleccions sindicals més significatius als sectors secundari (indústria) i terciari (serveis), amb l'objectiu de posar de relleu els canvis i les continuïtats, a nivell electoral, que es produiran durant aquests anys; sense oblidar en cap moment que l'àmbit de la nostra recerca, el sindicalisme, és un subjecte viu, polièdric i dinàmic

Amb el nostre treball no només farem un repàs exhaustiu a les eleccions sindicals, posant de manifest els diferents projectes sindicals existents al país i el seu grau de consens electoral entre els treballadors (fent especial incidència en el grau d'implantació a nivell comarcal), també tractarem de posar de relleu les relacions existents entre el teixit productiu català i la configuració de les majories i minories sindicals. Començarem per les eleccions de 1978, convocades d'acord amb una normativa de curta durada (Llei de Relacions Laborals) i on la Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CONC) recull els fruits de la seva lluita antifrancuista assolint un paper hegemònic dins del moviment obrer català. Després centrarem la nostra atenció en les eleccions de la dècada dels 80, període en el qual Convergència tracta de posar en peu una alternativa sindical nacionalista per fer front a la majoria representada per la CONC i la UGT. Les eleccions de 1980 i 1982, organitzades sota el paraigües

legal de l'Estatut dels Treballadors, confirmaran l'hegemonia de la CONC a Catalunya, tot i que la UGT començarà a experimentar un fort creixement. Els resultats evidenciaran el poc pes dels sindicats minoritaris com la Unió Sindical Obrera (USO), la Confederació Sindical de Treballadors de Catalunya (CSTC) i el Sindicat de Quadres de Catalunya (SQC), organitzacions implicades en el primer intent d'unitat sindical afavorit per CDC. Amb la promulgació de la <<Ley Orgánica de Libertad Sindical>> (LOLS) s'estableixen les bases reguladores per a les eleccions sindicals de 1986 i 1990, comicis on Comissions Obreres (CC.OO) resisteix l'embranchida d'una UGT en alça pels governs de majoria absoluta del Partido Socialista Obrero Español (PSOE) al Parlament espanyol, i el mapa sindical català comença a mostrar signes evidents d'estabilitat. La fusió de la CSTC i el SQC (després del fracàs de les converses a tres bandes on també participava la USO), donarà lloc a la Confederació Sindical de Catalunya (CSC), sindicat recolzat per Convergència que només arribarà a treure 514 delegats (1'7% de la representació dels treballadors catalans) a les eleccions de 1986. Els problemes interns a la CSC produiran una escissió, la Confederació de Treballadors de Catalunya (CTC), sindicat que s'integrarà temporalment a la USO catalana amb el beneplàcit convergent. La nova USO, batejada com a Unió Sindical Obrera de Catalunya (USOC), tampoc aconseguirà uns bons resultats a les eleccions de 1990 (1468 delegats i un 3'9% de la representació), posant punt i final a les experiències unitàries dins del sindicalisme minoritari de caràcter nacionalista.

Un cop fet l'anàlisi del mapa sindical català, al segon capítol, **La primera Convergència Democràtica de Catalunya i la qüestió sindical [1974-1977]**, passarem al relat històric on Convergència Democràtica de Catalunya esdevindrà la nostra protagonista. En primer lloc ens remuntarem als inicis del projecte polític convergent per caracteritzar la seva doctrina i pràctica política. Abans d'entrar a analitzar Convergència com a partit polític, ens fixarem en els seus antecedents, un antecedents lligats quasi exclusivament a la figura política de Jordi Pujol. Les diferents etapes d'activisme pujolista (<<fer església>>, <<fer país>> i <<fer política>>) donaran pas a la plasmació organitzativa de CDC l'any 1974. La primera Convergència, entesa més com un moviment polític que no pas com un partit, va ser fundada per l'entorn activista de Jordi Pujol, Unió Democràtica de Catalunya (UDC) i professionals propers a Miquel Roca; amb la pretensió d'aglutinar l'espai de centre-esquerra del catalanisme polític amb un discurs nacionalista i interclassista, però situant a la petita i mitjana burgesia

com el <<pal de paller>> de la societat catalana. En aquest punt ens resultarà d'utilitat fer una anàlisi ideològica del partit per comprendre la seva evolució des de postulats socialistes i socialdemòcrates al liberalisme moderat. Amb la radiografia interna enllestida, passarem a fer un seguiment dels diferents congressos del partit, des de la seva fundació l'any 1974 fins la III Assemblea de 1976, on UDC es desvincula i Convergència esdevé un partit polític.

Paral·lelament al procés de conformació com a partit, els nuclis obreristes i sindicalistes que treballen a l'interior de Convergència passen per diferents estadis organitzatius. En el segon apartat d'aquest capítol veurem el desenvolupament dels citats grups, des del seu fracàs en esdevenir un element constitutiu de la primera Convergència, fins la seva aposta per crear un Front Democràtic de Treballadors que funcionarà com un grup sectorial més. Aquí es donaran les primeres passes d'un debat que la Sectorial de Treballadors arrossegirà durant molts anys: la recerca d'un referent sindical. La pluralitat d'opcions sindicals dels militants i la manca d'un sindicat nacionalista fort suposarà tot un problema per resoldre aquesta qüestió.

En el tercer capítol, **Mans a l'obra: Campanyes, congressos i sectorials [1977-1980]**, continuarem fent un repàs a doble nivell. Per un costat veurem com es succeïxen les diferents campanyes electorals i els congressos del partit. Mentre que per l'altra banda, analitzarem l'actuació de la Sectorial de Treballadors en els anys centrals de la Transició. En el primer punt comprovarem com el desplaçament ideològic de CDC, des de posicionaments esquerranosos a plantejaments centristes i moderats, està lligat als decebedors resultats electorals dels anys 1977 i 1979 (tercera força en nombre de vots amb el Pacte Democràtic per Catalunya a les primeres eleccions generals, i quarta força amb la coalició Convergència i Unió a la següent convocatòria electoral), així com a les aliances polítiques i electorals, integrant primer als liberals d'Esquerra Democràtica de Catalunya (encapçalats per Ramon Trias Fargas) i coaligant-se després, de manera estable, amb els demòcratacristians d'UDC. En la segona part del quart capítol estudiarem el posicionament del partit davant les primeres eleccions sindicals de la democràcia, un posicionament marcat per l'emmirallament del mapa sindical base (on el sindicat nacionalista ELA-STV és majoritari). Tot i que la Sectorial no demanarà el vot per cap opció sindical en concret, limitant-se només a donar una sèrie de recomanacions genèriques als treballadors, en aquest punt les propostes realistes s'imposaran per

damunt del voluntarisme, i les simpaties ideològiques cap a un sindicat nacionalista com la Solidaritat d'Obrers de Catalunya (SOC) no exclouran el reconeixement de la tasca realitzada per altres centrals sindicals més importants com la USO i la CONC. Després de les eleccions sindicals de 1978, i un cop constatat que el panorama sindical basc no s'ha reproduït a Catalunya, assistirem al primer intent de l'entorn de CDC d'organitzar sindicalment el món del treball: el naixement del Sindicat de Quadres de Catalunya (SQC). La fundació d'aquest sindicat posava de manifest el fracàs de la línia obrerista en el si del partit, en no haver estat capaços de fer comprendre als seus companys que una iniciativa d'aquesta mena minvava les possibilitats del partit d'incidir dins del sindicalisme de classe. Les xifres de militants i delegats sindicals confirmaran les expectatives més pessimistes sobre les possibilitats de creixement del SQC.

El quart capítol, **El primer esforç pel sindicat nacionalista català [1980-1984]**, ens portarà a un dels moments claus dins del desenvolupament del projecte sindical convergent, la primera i més ambiciosa temptativa d'aglutinar el sindicalisme minoritari: l'«Operació USO». Amb una Convergència instal·lada al govern de la Generalitat, després de les eleccions autonòmiques de 1980, arriba el moment de passar a l'acció dins del món sindical. Un partit de govern necessita interlocutors i aliats en tots els àmbits, i el món del treball encara és, en bona mesura, un terreny verge per al projecte convergent. El partit ha de trobar punts de contacte i confluència amb el moviment obrer organitzat, i la constitució d'un fort sindicat nacionalista amb bones relacions amb Convergència, com a partit de govern, pot resultar un aportació decisiva en aquest sentit. CDC, mitjançant la intervenció directa del responsable de política sindical del partit, Rafael Hinojosa, afavorirà la unificació de la USO, la CSTC i el SQC per tal de constituir un sindicat amb vocació majoritària. Després de molts debats interns, l'opció del partit es clarifica mínimament i Convergència es veurà obligada a adoptar els rols de mediador i inversor per tractar d'assegurar l'èxit de l'operació. A partir de l'any 1983 es succeiran les reunions i les trobades entre els dirigents dels sindicats implicats, sota el patrocini del partit. Arribats a aquest punt veurem com apareixeran diferents problemes i discrepàncies que dificultaran enormement l'avenç del procés negociador. Els conflictes estaran relacionats tant amb la caracterització del futur sindicat com amb el retard en la concreció i materialització del recolzament convergent. Pel que fa al primer cas, no hi haurà acord entre els sindicats en tot un seguit de qüestions claus per a la continuïtat del procés fundacional. Temes com la composició de la Secretaria General,

els deutes del sindicats fundadors i les possibles relacions del futur sindicat amb la Confederació estatal de la USO seran una font inesgotable de topades entre les parts implicades. Pel que respecta al segon cas, els retards de Convergència en assegurar l'ajuda econòmica per a la nova central sindical, no contribuiran a tranquil·litzar al personal, introduint nous elements d'incertesa i neguit. Finalment aquesta primera temptativa, tot i la redacció de documents conjunts, la garantia del partit d'aportar una quantitat important de diners en finalitzar l'operació, i l'elaboració d'un possible calendari d'unificació sindical; no passarà de la taula de negociacions. L' <<Operació USO>> acabarà en fracàs i l'intent, immediatament posterior del SQC i el CSTC d'aprofitar l'embranchada negociadora per tirar endavant un nou sindicat sense el concurs de la USO tampoc arribarà a bon port. Serà el moment de reflexions i valoracions. En el darrer apartat del capítol quart també veurem com, després del fracàs, el temps d'espera i replantejament és aprofitat per continuar afavorint la unitat del sindicalisme minoritari, recolzant Hinojosa l'entrada del sindicat tèxtil El Ràdium i el Sindicat Independent de la Comarca d'Osona (SICO) dins la CSTC. El mateix Hinojosa també aprofitarà els contactes amb els sindicats, amb motiu de la discussió parlamentària de la LOLS, per reprendre el projecte unitari del sindicalisme minoritari però amb una nova estratègia. En primer terme cal aconseguir la unitat del sindicalisme nacionalista (CSTC i SQC), deixant per més endavant els processos que impliquin organitzacions amb referents estatals.

Al cinquè capítol, **El sindicat català: tan a prop, tan lluny [1984-1990]**, trobarem la materialització d'aquest plantejament teòric. Convergència, a través del seu home dins del moviment obrer, Rafael Hinojosa, tornarà a impulsar un procés de confluència al món sindical amb la participació de la CSTC i el SQC. Aquests dos sindicats constituïran, juntament amb el petit Sindicat dels Empleats de la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona (SECPB), el maig de 1987 la Confederació Sindical de Catalunya (CSC). En aquest capítol podrem comprovar com el camí recorregut, en aquest segon intent, per arribar al congrés fundacional també va estar ple d'entrebancs i moments difícils, abocant el procés més d'una vegada a un pas del trencament. En aquest segon intent d'unitat sindical trobarem problemes que encara s'arrosseguen de la primera operació de l'any 1983. Situacions com el desacord en el repartiment de funcions directives dins de la CSC entre el SQC i el CSTC, i la recança convergent a l'hora de posar els diners damunt la taula, ens recorden episodis viscuts amb anterioritat

pels mateixos protagonistes. Però també trobarem problemes completament nous, productes d'un procés de confluència més avançat, com són les tensions per l'ús del nom de CSC en el període provisional (abans de dissoldre les dues organitzacions "mares" i de realitzar el congrés constituent) i les pressions de Convergència, més concretament d'Hinojosa, per posar al capdavant de la CSC a un home de confiança del partit. Els conflictes també arribaran a l'interior de les organitzacions implicades. La SQC no veurà amb bons ulls la sortida forçosa del seu Secretari General Enric Àngela, provocada per Hinojosa i Miquel Roca davant la falta d'enteniment amb el dirigent de quadres. Per la seva banda, a la CSTC sorgiran tensions a dues bandes. Per un costat amb la gent procedent del SOC (desconfiada davant d'una situació que es presenta plena d'incerteses) i amb sectors esquerranosos contraris a la fusió amb un sindicat proper a Convergència (sectors que provocaran una escissió dins de la CSTC i crearan la Coordinadora Obrera Sindical –COS-). Malgrat tot això, el procés arribarà a cloure's amb èxit, encara que el seu principal impulsor, Hinojosa, haurà de pagar un preu polític molt alt: la marginació en el tram final de les converses per les desavinences amb el SQC i la intervenció directa del President Pujol.

En aquest mateix capítol cinquè, un cop finalitzat el procés constituent i la intervenció directa de CDC, mirarem d'esbrinar les causes que impossibilitaren la consolidació de la CSC. Unes causes que responen a factors interns (lluites de poder entre les dues tradicions sindicals existents dins la Confederació) i externs (obtenció d'uns resultats electorals a les eleccions sindicals de 1986 que la situen molt lluny dels sindicats majoritaris). Aquests factors portaren a la disgregació de la CSC un any després de la seva fundació, donant lloc a dos sindicats. Per una banda tindrem la CSC encapçalada per l'antic dirigent de la CSTC, Lluís Llerinós; i per l'altra la CSC (després anomenada Confederació de Treballadors de Catalunya –CTC-) dirigida per l'ex-dirigent del SQC i militant convergent Jordi Fayos. Convergència, i la seva Sectorial de Treballadors, assistiran impassibles a la descomposició de la CSC sense possibilitats de fer res per evitar-ho.

Arribats a aquest punt els camins de les dues centrals sindicals sorgides de la CSC no tornaran a trobar-se, tot i que les seves respectives històries tindran certes similituds. La CSC d'en Llerinós (que aplega la gent procedent del CSTC) patirà una situació de col·lapse financer i organitzatiu que l'obligarà a plantejar-se la necessitat

d'integrar-se o fusionar-se amb un altre sindicat més gran. Aquí trobarem fins a tres propostes diferents: entrar dins la USO, incorporar-se a la CONC, o continuar com una organització independent malgrat la situació de precarietat. El debat intern no es resoldrà de forma consensuada i, després de descartar l'opció USO, el sindicat es dividirà entre partidaris de mantenir les sigles CSC i els defensors de la integració a CC.OO. La disputa provocarà el trencament de la Confederació l'any 1989, amb una part de l'organització ingressant a la CONC i una altra continuant amb el projecte sindical de la CSC.

En el darrer punt del capítol cinquè també seguirem l'evolució de l'altre sindicat sorgit del primer trencament de la CSC l'any 1988, la CTC de Jordi Fayos. Aquest sindicat, de la mateixa forma que li havia succeït a la CSC de Llerinós, també es veurà obligat a explorar les possibilitats d'integrar-se en un sindicat més gran per poder sobreviure. En aquesta ocasió, Rafael Hinojosa, en nom de CDC, tornarà a recuperar el protagonisme que havia perdut en els darrers temps i serà el responsable de posar en contacte a la CTC amb la Unió Sindical Obrera de Catalunya (USOC). Aquesta serà la darrera oportunitat per constituir un sindicat nacionalista amb unes mínimes garanties per a competir amb els dos grans (CC.OO i UGT). Les gestions d'Hinojosa donaran com a resultat la presentació de candidatures conjuntes a les eleccions sindicals de 1990, però tot i el recolzament convergent a la proposta electoral USO-CTC, els resultats tornaran a deixar en evidència l'escassa viabilitat d'aquesta mena d'iniciatives unitàries més lligades a la política de partit que al món del treball. No obstant els resultats electorals, el procés d'unitat sindical continuarà el seu rumb, assolint la integració de la CTC a la USOC en el congrés de 1994. Un cop més les disputes internes pel repartiment dels espais de poder provocaran el trencament. La CTC abandonarà la USOC només uns mesos després de la seva entrada. L'última oportunitat per a Convergència d'articular un tercer espai sindical de caràcter nacionalista també havia fracassat.

En l'últim capítol de la Tesi, **Conclusions**, tractarem de donar resposta al gran interrogant que sorgeix en fer un repàs exhaustiu al desenvolupament del projecte sindical de Convergència Democràtica de Catalunya: Per què el partit que governa la Generalitat des de l'any 1980 (amb majoria absoluta des de l'any 1984 fins el 1995) no és capaç de crear i/o consolidar una organització sindical, ideològicament afí, que faci les funcions de tercer sindicat? D'aquesta pregunta en poden sortir d'altres, relacionades

amb les dinàmiques internes de CDC i amb la pràctica sindical de les organitzacions participants. En el primer cas, tindriem qüestions relatives al grau d'implicació real del partit en l'operació de vertebrar un important sindicat nacionalista; o fins a quin punt les divergències sobre el model sindical al si de Convergència van restar força a la iniciativa unitària. Pel que respecta a les actuacions dels sindicats, podem preguntar-nos si les contínues baralles i disputes fraccionals van privar a la CSC i la USOC del temps necessari per trobar el seu espai sindical i començar a créixer; o si les persones responsables de tirar endavant el projecte no eren les més adequades per experiència, formació o tarannà. Però darrera de totes aquestes qüestions, continua present el gran interrogant i l'eix central de la nostra recerca: Per què no va ser possible crear un sindicat nacionalista amb el recolzament de Convergència Democràtica de Catalunya? A les conclusions del present treball exposarem la hipòtesis explicativa que ens ajudaria a comprendre el per què del fracàs del projecte sindical convergent.

La metodologia de treball ha consistit en un repàs exhaustiu de tota la bibliografia referent a Convergència Democràtica de Catalunya i al moviment obrer i sindical de la Transició i el període democràtic, sense oblidar els estudis de caràcter socio-econòmic que ens ajudin a caracteritzar el teixit productiu català. Respecte la bibliografia convergent, tot i referir-nos al partit nacionalista català més important durant el procés de Transició política i consolidació de la democràcia, els estudis relatius a aquesta organització no són gaire nombrosos. Només ara, en els darrers anys, hem assistit a la publicació d'una llarga sèrie de llibres amb motiu del canvi generacional al si del partit i del canvi polític a la Generalitat. Amb tot, la pràctica totalitat d'aquestes publicacions fan referència al seu líder i ex-President de la Generalitat de Catalunya Jordi Pujol, deixant encara un important buit bibliogràfic pel que fa referència al propi partit. Els primers treballs que tractaren de donar elements de reflexió per tal de comprendre la gènesi històrica i la pràctica política del projecte convergent (estem parlant de les obres de Joan Marcet - *Convergència Democràtica de Catalunya, el partit i el moviment polític*- i Jaume Lorés - *La Transició a Catalunya. El pujolisme i els altres*-), no van tenir la necessària continuïtat. Sense desmerèixer altres treballs, més propers a aspectes polítics i ideològics, com els de Josep Faulí (*Convergència es així*) o Montserrat Guibernau (*Nacions sense Estat. Nacionalisme i diversitat en l'era global*), l'àmbit de la recerca històrica va haver d'esperar massa temps fins l'aparició de noves propostes referents al "pal de pallar" de la Catalunya

autonòmica. El llibre coordinat per Joan B. Culla (*El pal de paller. Convergència Democràtica de Catalunya (1974-200)*) –amb una recopilació de diferents articles sobre la fundació, l'acció de govern, els pactes polítics, la militància, el consens electoral i el projecte estratègic de Convergència- va trencar aquest silenci historiogràfic, però, tot i representar un important avenç, encara queden camps d'estudi per explorar. Un d'aquests camps d'estudi és la seva relació amb el moviment obrer català, més concretament el seu projecte d'incidir al món sindical recolzant l'aparició d'un tercer sindicat. Juntament amb l'estudi de la bibliografia especialitzada, també s'ha realitzat el buidatge de les diferents publicacions del partit, de cara a analitzar les diferents propostes i debats entorn al moviment obrer català. Entre les publicacions consultades destaquen publicacions com *Documents de Treball*, i òrgans periòdics com *Convergència Democràtica*, *CDC Debat* i *CDC Informacions*. Lògicament, els articles i escrits relacionats amb la nostra temàtica (especialment aquells relacionats amb la Sectorial de Treballadors del partit) centraran la nostra atenció.

Pel que fa a la bibliografia sobre el món sindical, és indubtable que el nostre moviment obrer ha estat un subjecte predilecte de la recerca històrica. No obstant aquest interès, l'àmbit d'estudi relatiu a l'obrerisme i el sindicalisme catalans encara dista molt de considerar-se esgotat. Una de les raons respon a la manca d'aprofundiment en determinats períodes històrics (especialment els més recents), així com en determinades pràctiques sindicals. Fins ara determinades èpoques i temàtiques havien gaudit d'un interès notori per part dels historiadors. Els exemples anirien des de treballs sobre els orígens del moviment obrer al nostre país –com *Obrers a Catalunya. Manual d'història del moviment obrer (1840-1975)* de J. M. Huertas Clavería o *Industrialización y obrerismo* de M. Izard- fins a recerques relatives als períodes més significatius del segle XX, com el procés d'articulació sindical del primer terç del segle XX – amb estudis com *Trabajo industrial y organización obrera en la Cataluña Contemporánea (1900-1936)* d'Albert Balcells, *Catalanisme i moviment obrer. El CADCI entre 1903 i 1923* de M. Lladonosa, i *Entre revolució i reforma: la CNT a Catalunya (1930-1936)* d'Eulàlia Vega-, el protagonisme dels sindicats durant la Guerra Civil – amb treballs com *Els anys de la guerra. La UGT de Catalunya (1936-1939)* de David Ballester o “El món de la Confederació Nacional del Treball (CNT) durant la República i la Guerra Civil” de Susanna Tavera, publicat a *Lluís Companys i la seva època*, J. Casassas i Ymbert [Coord.]- i el moviment obrer sota el franquisme – amb llibres com *La dictadura, los*

trabajadores y la ciudad. El movimiento obrero en el Área Metropolitana de Barcelona (1939-1988) de S. Balfour, *El movimiento obrero en Cataluña bajo el Franquismo* de M. Ludevid i *Comissions Obreres de Catalunya, 1964-1989* de P. Gabriel [Coord.]-. Fins i tot l'estudi d'un període relativament pròxim als nostres dies com és la Transició Política ha rebut aportacions tan destacades i novedoses com *Quan el carrer va deixar de ser seu. Moviment obrer, societat civil i canvi polític. Sabadell (1966-1976)* de Xavier Domènech o *Memòria de la Transició a Espanya i Catalunya: Sindicalisme, gènere i qüestió nacional* de Rafael Aracil i Antoni Segura [Editors].

Però malgrat totes aquestes obres, encara hi ha períodes i aspectes relativament desconeguts dins la història del moviment obrer. Un d'aquests períodes serien els primers anys de règim autòmic a Catalunya, especialment després de les eleccions al Parlament de Catalunya de 1980. Possiblement per la proximitat d'aquestes dates els historiadors encara no han aprofundit en les accions i teoritzacions del nou sindicalisme sorgit de la Transició i el seu rol en la consolidació de les institucions democràtiques. De la mateixa manera, una de les pràctiques sindicals més estretament lligades al nou marc de relacions laborals propi del sistema democràtic, com són les eleccions sindicals, no ha estat objecte d'interès per part dels historiadors; deixant aquest camp pels sociòlegs i els tècnics en relacions laborals. Els historiadors hem d'ampliar el marc cronològic de les nostres recerques per ampliar el grau de coneixement dels fenòmens i processos que caracteritzen l'època actual. Partint d'aquesta premissa, aquest treball també pretén realitzar una aproximació a un dels aspectes característics del moviment obrer i el sindicalisme català dels anys 80 com són les eleccions sindicals.

Sense menystenir treballs tan valuosos pel que fa a l'aportació de dades concretes com el de Jordi Estivill i Josep M. de la Hoz (*La cultura política dels treballadors a Catalunya: estudi sobre les eleccions sindicals 1944-1987*), o aquells relatius a la implantació de determinades opcions sindicals (com *Comissions Obreres de Catalunya, 1964-1989* de P. Gabriel [Coord.] o *Història del Sindicalisme Nacional als Països Catalans (1958-1989)* de Pere Meroño), una part del nostre estudi pretén aprofundir en els processos d'eleccions sindicals més significatius de la dècada dels 80 relatius als sectors secundari (indústria) i terciari (serveis), començant l'any 1978 (primeres eleccions sindicals democràtiques) i finalitzant l'any 1990 (data del darrer intent convergent d'incidir dins del món sindical). A més, per portar a terme aquesta

tasca també ha estat necessari realitzar el buidatge d'aquelles publicacions oficials (per exemple del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya) o d'organismes relacionats amb les eleccions sindicals (com la premsa obrera) que ens permeten establir el grau d'arrelament de les diverses opcions sindicals i analitzar la seva evolució durant la dècada dels 80.

A un altre nivell, hem completat les dades obtingudes de les fonts escrites amb tot un seguit d'entrevistes als principals dirigents de les centrals sindicals catalanes d'aquell període, a representants de Foment del Treball, a destacats membres de la pròpia Sectorial de Treballadors de Convergència, i a l'ex-President de la Generalitat Jordi Pujol. Els dirigents sindicals entrevistats són José Luís López Bulla (ex-Secretari General de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya), Luís Fuertes (ex-Secretari General de la Unió General de Treballadors de Catalunya) Francisco Giménez (ex-Secretari General de la Unió Sindical Obrera de Catalunya), Jordi Gutiérrez (ex-Secretari d'organització i ex-President del Consell Nacional de la Confederació Sindical de Catalunya) i Antoni Urrea (ex-membre del Comitè Executiu del Sindicat de Quadres de Catalunya). La veu dels empresaris ha estat present gràcies a les entrevistes realitzades a Joan Pujol (Secretari General de Foment del Treball) i Manuel Milián Mestre (periodista i ex-responsable de comunicació de Foment del Treball). Pel que fa als membres de la Sectorial de Treballadors de CDC, hem entrevistat a Rafael Hinojosa (Ex-president de la Sectorial de Treballadors, ex-diputat a les Corts espanyoles i al Parlament de Catalunya i antic responsable de política sindical del partit), Rosa Bruguera (membre del Consell Nacional de CDC i ex-diputada al Parlament de Catalunya) i Ramon Bonastre (ex-President de la Sectorial de Treballadors de CDC i membre del Consell Nacional de CDC). S'ha d'aclarir el cas d'Antoni Urrea, que a més de ser un dirigent del SQC, també ha estat un destacat membre de la Sectorial de Treball de CDC. Una menció especial mereix l'entrevista de l'ex-President de la Generalitat Jordi Pujol, que tant pel seu càrrec institucional com per la seva responsabilitat dirigent al partit, suposa una visió més política i global de tot el procés.

Per poder realitzar el present treball ha resultat imprescindible la consulta del fons de documentació personal –en bona mesura inèdit– de Rafael Hinojosa. Aquest fons inclou un diari manuscrit, actes de reunions, informes i correspondència relacionada amb els tres intents convergents de bastir un tercer sindicat nacionalista al

nostre país. Juntament amb el fons personal del senyor Hinojosa, la consulta del fons documental dipositat al Pavelló de la República, seu del Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la Universitat de Barcelona (CEHI-UB), ha estat l'altre gran suport documental d'aquesta recerca. El citat centre disposa d'una àmplia col·lecció documental especialitzada en Franquisme i Transició democràtica on podem trobar els opuscles, les publicacions regulars i els fulls volanders, tant de Convergència Democràtica de Catalunya com dels sindicats, examinats per a l'elaboració d'aquest treball. A més a més, també ha estat necessària la consulta del Fons SOC-CSTC-CSC dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya, l'hemeroteca de la Fundació Cipriano García de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya, i la biblioteca del Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat).

L'interès per Convergència implica un interès pel seu ideari nacionalista, i de retruc pel nacionalisme en general i el català en particular. Seguint els plantejaments de Miquel Caminal, el nacionalisme es diferencia d'altres ideologies (socialisme, comunisme, liberalisme, conservadurisme...) per la pregunta a que dóna resposta. Mentre la resta d'«ismes» tradicionals acostumen a respondre amb la seva definició a la forma que hauria d'adoptar el govern («com s'hauria de governar» i «com s'hauria de relacionar individu i societat»); el nacionalisme dóna resposta a una pregunta ben diferent: Qui ha d'ésser governat? El nacionalisme identifica individu i societat mitjançant l'adscripció d'un individu a una comunitat, i a patir d'aquest punt, *“en la mida que aquest sentiment es relacioni amb el problema del govern sobre un territori determinat, sorgirà la seva immensa força política com a legitimació del poder”*¹.

Altres vegades hem sentit parlar del nacionalisme definit com el desig dels naturals d'una nació d'autogovernar-se, aquesta concepció implica el fet de concebre la nació com un cos immanent que existeix des de sempre, oblidant el seu dinamisme i que és el resultat de tota una sèrie de circumstàncies històriques. A aquest respecte, ens pot servir de gran utilitat la idea de E. Gellner de concebre el nacionalisme com el principi que predica que la base de la vida política ha d'estar en l'existència d'unitats culturals

¹ Caminal, Miquel. *Nacionalisme i partits nacionals a Catalunya*. Barcelona: Empúries, 1998. Pàg. 13.

homogènies i que ha d'existir obligatòriament unitat cultural entre governats i governants.

Allò que s'acostuma a entendre per unitats culturals homogènies, aniria lligat a la concepció de Will Kymlicka de <<cultures societàries>>; aquelles cultures territorialment concentrades, basades en la llengua, i que proporcionen als seus membres maneres de viure que es desplegarien per totes les activitats humanes. Per l'autor, les <<cultures societàries>> tendrien a ser cultures nacionals. En contraposició a aquestes tesis sobre la homogeneïtat cultural del grups humans, S. Benhabib, recrimina que Kymlicka parteix d'una noció de cultura totalitzadora, uniformadora i idealista. La definició de Kymlicka ens portaria a parlar (i segurament a defensar) l'existència de grups humans compartimentables i considerats com una totalitat amb característiques immanents. La citada autora seria més partidària de concebre la cultura com una multiplicitat de pràctiques simbòliques i materials històricament transmeses.

Tornant a agafar el fil del sorgiment del nacionalisme, pels antropòlegs europeus, els sentiments identitaris de caire nacional, són el resultat de complexos processos històrics i socials. Els processos en qüestió fan referència a l'acció d'elits intel·lectuals, les necessitats de l'aparell educatiu i el mercat de treball, la planificació econòmica, la lluita de classes i entre Estats, la militarització de la societat, l'afebliment dels mecanismes de cohesió social, ja siguin religiosos o de consciència de classe, etc. D'aquí es derivaria el plantejament de que la nació és el resultat del nacionalisme (Gellner²); és a dir, no és que un grup es diferenciï de la resta perquè tingui trets culturals particulars, sinó que els grups singularitzen determinats trets perquè han optat prèviament per diferenciar-se. Simplement es segueix el principi anunciat per J. Pouillon de que *"no es classifica per què hi ha coses per classificar, es per què es classifica que poden ser descobertes"*.³

Quan ens referim a la nació, podríem entendre-la seguint la definició de Montserrat Guibernau, com un *"grup humà que és conscient de formar una comunitat, de compartir una mateixa cultura, que està vinculada a un territori clarament delimitat,*

² "El nacionalismo engendra las naciones, no a la inversa". Gellner, Ernest. *Naciones y nacionalismo*. Madrid: Alianza Editorial, 1997. Pàg. 80.

³ Delgado, Manuel. *Diversitat i integració*. Barcelona: Empúries, 1998. Pàg. 195.

té un passat i un projecte de futur comuns, i que reclama el dret a l'autogovern"⁴. Amb aquesta definició li conferim a la nació cinc dimensions: psicològica (consciència de grup), cultural, territorial, política i històrica, sense oblidar en cap moment que es tracta d'entitats ni fixades ni eternes en el temps.

Del comentat fins ara se'n deriva la concepció de nacionalisme com el sentiment de pertinença a una comunitat, on els membres s'identifiquen amb un conjunt de símbols, creences i maneres de viure, i volen decidir el seu destí polític. Amb tot, hem de tenir present des de bon començament que existeix una àmplia tipologia de nacionalismes, tant pel que fa als seus objectius, com als seus mitjans i la seva composició social. Aquesta evidència, ens obliga a distingir entre aquells que es basen en principis democràtics i cívics (com és el cas català), i aquells que defensen visions etnocèntriques del món i es basen en la imposició per la força (com el feixisme o diferents fonamentalismes). Seguint amb aquest reflexió, dins del nacionalisme trobem dos grans corrents ideològics, el nacionalisme civilista i el nacionalisme primordialista o essencialista. D'acord amb aquesta divisió, Josep Narcís Roca i Farreras, considera que a Catalunya es donen dues tipologies de nacionalisme, un de progressista, republicà, democràtic i revolucionari (hereus de la concepció de nació com a societat i organització política); i un altre carlí, ruralitzant i reaccionari (basat en la llengua, la cultura, la personalitat, les arrels...). Els crítics més irracionals i demagògics del nacionalisme, que en la immensa majoria dels casos no amaguen res més sota els seus atacs que la defensa d'un altre nacionalisme, el conceben com allò que mai podrà ser, una ideologia o un moviment social uniformes. El cas català és un bon exemple, amb les dues corrents que hem exposant amb anterioritat.

El nacionalisme primordialista, caracteritzat pel seu etnicisme essencialista, podríem equiparar-lo al nou racisme cultural o ètnic que vindria a substituir a l'antic racisme biològic (actualment desacreditat pels avenços científics). Tots dos (tant el racisme cultural com el racisme biològic) compartirien l'argument que les diferències entre els grups humans (ja siguin biològiques o culturals) són inabordables i insuperables. Tornant al nacionalisme primordialista, contrari a reconèixer la heterogeneïtat que caracteritza tota societat moderna en fonamentar-se en

⁴ Guibernau, Montserrat. *Nacions sense estat. Nacionalisme i diversitat en l'era global*. Barcelona: Columna, 1999. Pàg. 30.

essencialismes, estableix un barem de qui pot tenir el privilegi de ser homologat com a <<nacional>>. Per entrar dins de la citada homologació, és imprescindible que l'individu s'adhereixi a una cultura entesa, seguint la tradició romàntica alemanya de la <<Kulturnation>>, com un esperit col·lectiu del poble que engloba tots els individus, com un tot coherent i immutable que rebutja tot allò que trenqui la tan desitjada homogeneïtat. Aquest concepte de cultura aniria estretament lligat al que també coneixem com el <<Volksgeist>>, l'ànima col·lectiva dipositària d'una cosmovisió i una idiosincràsia genuïna. Alguns antropòlegs es refereixen a les citades concepcions com el "culte a la cultura". El nacionalisme essencialista, basant-se en l'esmentat barem on queden recollides les pràctiques d'una suposada <<Nació immanent>>, desqualifica les pràctiques culturals d'aquells que no considera com a nacionals. En el cas de Catalunya, això és traduiria en completar la famosa expressió *"són catalans tots els que viuen i treballen a Catalunya,....però no ho és allò que fan"*.⁵ A casa nostra el seu enunciat principal és la creença en l'existència d'una mentalitat o tarannà propi del poble de Catalunya, que aniria lligat amb conceptes com el territori i la llengua. Com deia Prat de la Riba: *"El poble és, doncs, un principi d'espiritualitat, una unitat fonamental dels esperits, una mena d'ambient moral que s'apodera dels homes i els penetra i els emmotlla des que neixen fins que moren"*.⁶ Als anys 20 aquest nacionalisme es concreta en corrents culturals com el noucentisme o, en la seva vessant política més extrema, en organitzacions com Nosaltres Sols i Escamots d'Estat Català.

Per la seva banda, el nacionalisme civilista a Catalunya, en entendre que la nació depèn de la consciència i voluntat dels seus membres, considera com a <<nacionals>> a tots aquells que s'adscriuïn voluntàriament. A més, aquesta vessant del nacionalisme no parteix de cap estat inicial de la cultura amb el qual justificar una identitat diferenciada. Aquesta identitat cultural és concebuda com una suma de préstecs i aportacions. Les arrels d'aquestes concepcions hem de situar-les al segle XIX amb Valentí Almirall i el Republicanisme Federalista. El nacionalisme liberal-progressista, que ja entenia Catalunya com un <<poble mixte>> (Rovira i Virgili), va derivar en bona mesura en un nacionalisme de classe i internacionalista, amb gent com Martí i Julià, Francesc Layret, Salvador Seguí, Rafael Campalans, Andreu Nin, Joan Comorera i Jaume Compte; i amb organitzacions als anys 30 com el Bloc Obrer i Camperol (BOC),

⁵ Delgado, Manuel. Pàg. 16.

⁶ De la Riba, Prat. *La nacionalitat catalana*. Barcelona: Edicions 62, La Caixa, 1978 [1906]. Pàg. 84-85.

la Unió Socialista de Catalunya (USC), el Partit Català Proletari (PCP), el Partit Comunista Català (PCC), el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) i el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC).

En l'actualitat aquesta concepció del nacionalisme i de la cultura catalana, entesa segons Manuel Delgado com "*el resultat d'una construcció sempre inacabada, [...], cos inestable i porós, que es deixa travessar per tota mena de fluxos.*"⁷, quedaria recollida institucionalment en la Llei 2/93 del Parlament. La citada llei aniria destinada al foment i protecció de la cultura popular i tradicional catalana, definida com "*el conjunt de les manifestacions de la memòria i la vida col·lectives de Catalunya, tant passades com presents*". A Catalunya, el nacionalisme hegemònic ha estat una força ideològica i emocional plural i integradora. La causa; que la identitat nacional depenia més de l'adscripció voluntària que de l'assumpció d'uns determinats trets considerats inherents a la nació.

El cas de Convergència Democràtica de Catalunya, un cop més, torna a ser singular. Malgrat arrossegar algunes concepcions essencialistes de la nació, el seu coneixement de la realitat del país els obliga a buscar el compromís i l'enteniment amb els aspectes més cosmopolites de la nostra societat, representant la síntesi entre Torras i Bages i Valentí Almirall. La conjugació, per part de CIU, d'elements culturals i civils queda prou clara en paraules del propi Jordi Pujol: "*El moviment català que no tingui dintre d'ell un contingent suficientment important d'origen no català es que no és un moviment prou català.*"⁸ Un altre dirigent convergent com Joaquim Triadú, explicava la necessitat del catalanisme de combinar a Herder (el romanticisme alemany) amb Renan (la nació entesa com un plebiscit diari).

Per tal de definir la ideologia de Convergència es fa necessari aproximar-nos a la seva concepció de nació i de nacionalisme. Aquest últim és entès com a voluntat i possibilitat de ser. Hem de destacar la formulació d'un nacionalisme personalista on l'home no pot arribar a produir-se plenament si no és dintre d'una comunitat nacional. Això porta a CDC a parlar de que els elements que configuren l'existència de la nacionalitat catalana són el manteniment d'una realitat nacional i la voluntat d'ésser.

⁷ Delgado, Manuel. Pàg. 19.

⁸ Pujol, Jordi. *Als joves de Catalunya*. Barcelona: La Magrana, Edicions 62, 1988. Pàg. 17.

Amb aquesta definició CDC combina les dues vessants clàssiques del nacionalisme català ja esmentades, la de Prat de la Riba, que posava més èmfasi en els continguts històrics, i la de Rovira i Virgili, per a qui resultava decisiva l'opció dels ciutadans en cada moment històric.

El nacionalisme convergent, a més, és concebut al servei de les persones i així queda recollit al comunicat final de l'Assemblea fundacional: *“Totes les persones que viuen i treballen a Catalunya, i que integren la comunitat catalana, són subjectes d’unes necessitats nacionals que només poden ser satisfetes amb una ordenació política que reconegui el fet nacional català”*⁹. Aquesta forma d’entendre el nacionalisme, lligant-lo a un tipus de comunitarisme, continua vigent al discurs convergent, com ho demostren les paraules de Jordi Pujol en fer referència a la tasca de continuar construint Catalunya: *“Tant la nació com la societat han de configurar-se tenint present que la raó de ser última i principal de tota teoria i de tota praxi política és l’home”*¹⁰. Aquest nacionalisme, segons Josep Faulí, confereix al partit un paper important però una posició modesta, ja que el partit és el mitjà no el fi. Connectant amb aquesta idea tenim les declaracions de Jordi Pujol al VIII Congrés (gener 1989): *“Convergència serà més encara, després d’això, una gran eina de construcció de Catalunya”*.¹¹

La tasca de construcció, és hereva de la resistència cultural i la lluita política sostinguda durant la Dictadura franquista, un element important a l’hora d’entendre l’evolució política no només de CDC, sinó també del nacionalisme català davant de períodes de repressió i negació de la identitat. En aquest punt resulta interessant recordar les paraules de Isaiah Berlin que *“en darrera anàlisi, el nacionalisme és un efecte de la injustícia”*¹². Tampoc oblidem que tot nacionalisme, i el cas català és un bon exemple al llarg de la seva història, acostuma a tenir un element dinamitzador d’oposició, generalment representat per un altre nacionalisme, que ha exercit alguna mena d’opressió sobre ell. Una opressió que, paradoxalment, pot servir per revifar el sentiment identitari ferit: *“Pot ser cert que el nacionalisme, a diferència de la mera consciència nacional – el sentiment de pertànyer a una nació -, és en primer lloc una resposta a l’actitud de menysteniment o menyspreu cap als valors tradicionals d’una*

⁹ Faulí, Josep. *Convergència és així*. Barcelona: Edicions 62, 1991. Pàg. 57.

¹⁰ Pujol, Jordi. *Tot compromís comporta risc*. Barcelona: Edicions 62, 1997. Pàg. 5.

¹¹ Faulí, J. Pàg. 58.

¹² Berlin, Isaiah. *Nacionalisme*. València: Tàndem, 1997. Pàg. 108.

societat, el resultat d'un orgull ferit i d'un sentiment d'humiliació en els seus membres socialment més conscients, que arribat el moment produeix ràbia i autoafirmació"¹³.

Tornant a les característiques del nacionalisme de CDC, cal dir que les arrels cristianes d'aquest nacionalisme l'acosten a formulacions del catalanisme conservador de finals del segle XIX i començaments del XX, permetent-li parlar al propi Pujol de l'existència d'un nacionalisme pur. Aquest nacionalisme pur no ens ha de confondre i fer creure que estem davant de plantejaments nacionalistes no integradors. CDC, seguint la línia majoritària del nacionalisme català, s'ha recolzat sempre en elements cívics, més que no pas en característiques ètniques per definir la catalanitat. Un exemple, a l'hora de plantejar que s'entén per comunitat catalana, el discurs de CDC des de bon començament afirma que *"és català qui viu i treballa a Catalunya, i se sent català"*.

Però Convergència Democràtica de Catalunya no és només nacionalisme. CDC es consolida com a primera força política a Catalunya amb un suport interclassista, malgrat que la majoria dels seus dirigents tenen un origen burgès o de classe mitjana. Aquesta formulació interclassista guarda coherència amb els materials del IV Congrés al 1977: *"(CDC) no pot ser el partit d'aquells pels qui la lluita de classes constitueix la darrera i única explicació de la història dels pobles"*¹⁴. Per això no és estrany que al mateix Pujol li agradi definir CDC, més enllà de les classes socials i les faccions de classe, amb l'expressió: *"Nosaltres som un partit de gent"*¹⁵.

El projecte convergent situa a la petita i mitjana burgesia com a nucli fonamental de la societat catalana. L'alta burgesia és vista, en un principi, amb recel però sense oblidar la importància de la seva potencial aportació, fins que Jordi Pujol comenci a popularitzar una altra de les seves frases: *"L'únic que crea riquesa en un país és l'empresa"*. Tampoc es deixa de banda a la classe obrera i el destacat paper que pot jugar. Partint d'aquesta anàlisi s'estableix que la petita i mitjana burgesia són el "pal de paller" sociològic per construir el cos nacional de Catalunya. Seguint aquesta línia, la força política que sigui capaç d'aglutinar-la i dirigir-la, es convertirà de retruc en el

¹³ *Ibidem*. Pàg. 40.

¹⁴ Faulí, Josep. Pàg. 59.

¹⁵ *Ibidem*. Pàg. 59.

<<pal de paller>> del panorama català, i és aquesta l'aspiració de Convergència des de bon començament.

En tractar el tema de les relacions amb Espanya es parteix de la formulació d'un autonomisme no federalista, intervenint en tot moment en la tasca de construcció de l'Estat, comportant-se moltes vegades com un autèntic partit de pressió. En aquest punt ressalta una diferència amb la tradició del catalanisme polític, ja que mentre la Lliga i ERC, amb una excepció puntual de la primera, sempre van pactar amb el seu equivalent espanyol, amb el partit amb el que tenien més afinitat política; CDC s'ha volgut situar sempre en un punt de confluència que els permetés parlar amb tothom.

Un altre aspecte que cal remarcar, i que Convergència planteja amb insistència a l'hora de presentar el seu discurs, és el contundent antisucursalisme que propugnen. En paraules de Miquel Roca al IV Congrés de Convergència (gener 1977): "*Sou vosaltres els qui amb la vostra militància afirmeu que hi ha solucions catalanes als problemes catalans*"¹⁶. El que hem vist fins ara deixa clar que, malgrat el seu antisucursalisme, CDC no és un partit independentista. Això, segons alguns teòrics del nacionalisme, podria suposar greus problemes de cara a la pervivència del moviment nacionalista i la consecució dels seus objectius. Per Gellner, a les societats industrialitzades "*només les cultures elevades sobreviuen realment. Les cultures populars i les tradicions menors sobreviuen tan sols artificialment, mantingudes per societats preservadores dels floklore i la llengua*". En definitiva, ens diu que "*la cultura no pot sobreviure sense paraigua polític, l'Estat*"¹⁷.

Seguint aquesta argumentació, l'objectiu principal d'un moviment nacional a una nació sense Estat, seria la transformació de la cultura popular en cultura elevada, ja que les populars no serien funcionals en les societats industrials. Si bé és innegable que la cultura ha d'adaptar-se a les noves circumstàncies de la societat industrial, per Montserrat Guibernau cal una connexió entre la nova cultura elevada i l'antiga cultura popular, de cara a que la primera s'assimili més fàcilment pel conjunt de la població. Això implica que ha de ser reconeguda com aquella que emana de la cultura popular o com a mínim, presentar-la així de forma prou convincent.

¹⁶ Ibídem. Pàg. 60.

¹⁷ Guibernau, Montserrat. Pàg. 171.

Una altra crítica que es podria plantejar a Gellner, vindria per l'obligatorietat de la conquesta d'un Estat propi per part de les nacions sense Estat com a única via per la protecció de les respectives cultures. Per Gellner l'Estat es fonamental, perquè permet al moviment nacional controlar l'ensenyament i els mitjans de comunicació. Encara que el paper de l'Estat hagi estat clau en molts dels casos, també s'ha de destacar el paper que juguen a moltes nacions sense Estat, com el cas de Catalunya, el dinamisme i la capacitat de mobilització i vertebració d'una societat civil que assumeix moltes de les tasques que haurien de ser encomanades a l'Estat; a més a més, també ens trobem amb exemples, i Catalunya torna a ser un d'ells, on els acords polítics d'autogovern (com el cas de l'Autonomia) permeten disposar d'un paraigües institucional. En el context abans esmentat, la coalició CIU pressiona des dels seus inicis pel reconeixement de Catalunya com a nació al sí d'Espanya, fet que implicaria la consecució d'un status especial. Es tractaria d'alguna forma d'asimetria per a les nacions, que reflectís millor la realitat plurinacional de l'Estat. El seu nacionalisme, com les expressions majoritàries dins la tradició catalanista, no és independentista, ja que defineix Catalunya com a nació sense posar en dubte la unitat de l'Estat. El mateix Jordi Pujol sempre ha deixat ben clar que era viable ser nacionalista català i alhora contribuir al govern d'Espanya.

Encara queda molt per escriure sobre CDC, però fins ara hem vist que no estem davant del típic partit conservador. L'esquerra catalana va concebre CDC de forma simplista, assimilant-lo al partit de la burgesia, i va trigar 23 anys en trencar el monopoli convergent sobre el tema nacional¹⁸. És aquí on CDC es presenta com una força que està per sobre de la resta dels partits polítics, com una força que vol ser concebuda com molt més que un partit polític. Per tal de comprendre l'èxit del partit hegemònic dins del catalanisme polític, s'ha d'estudiar la implantació i l'arrelament de les seves propostes polítiques, el treball a nivell de societat civil, i un cop a la Generalitat, l'ús de les institucions per anar consolidant i ampliant el propi partit i els seus àmbits d'actuació.

¹⁸ Per ser més exactes, no tota l'esquerra catalana va caure en l'anàlisi simplista. El director de *Nous Horitzons* entre els anys 1975 i 1980, Joaquim Sempere, ja apuntava a l'any 1977 algunes de les característiques definidores del pujolisme: "A la Catalunya del postfranquisme hi ha un personatge destinat a jugar un paper important. És en Jordi Pujol. [...] El programa de Jordi Pujol és, doncs, un programa burgès reformista i populista. [...] El populisme de Pujol es basa en el catalanisme. Un catalanisme moderat, socialment avançat i gradualista, marcat per la mitificació de la idea europeista. [...]. Des del punt de vista de l'esquerra, cal reconèixer que el pujolisme aporta a la societat catalana elements constructius. [...] De les relacions entre l'esquerra catalana i el pujolisme dependrà en gran mesura l'esdevenidor de Catalunya". Sempere, Joaquim. "Jordi Pujol i el futur de Catalunya". A *Nous Horitzons*. Núm. 34 (maig, 1977). Pàg. 15-22.

Abans d'endinsar-nos en el treball de recerca pròpiament dit, voldria constatar que aquesta Tesi no s'hauria pogut finalitzar sense l'ajuda de moltes persones (professors, companys, amics i familiars) que han contribuït, cadascú des del seu àmbit, a la seva elaboració.

Voldria tenir un agraïment especial pels professors Antoni Segura i Rafael Aracil per haver confiat en mi i haver-me donat l'oportunitat de treballar i continuar aprenent l'ofici d'historiador al CEHI.

Sense deixar el CEHI, m'agradaria donar les gràcies a Mercè Bruguera per haver-me ajudat, des del primer moment, a integrar-me en el dia a dia del Centre. També vull donar les gràcies a les bibliotecàries i documentalistes del CEHI, Gemma, Lúdia, Lourdes, Olga i Fuensanta per la seva eterna paciència amb els meves comandes i la constant predisposició a donar-me un cop de mà.

Gràcies també als meus companys de feina Oriol Dueñas, Beatriz Pinilla, Oscar Caballer i Alberto Pellegrini. És tot un plaer poder treballar amb ells per la responsabilitat i l'estima cap a la seva feina.

Vull agrair especialment a la meva <<jefa>> i amiga Lola Harana, per encomanar a la resta dels que treballem amb ella part de la seva enorme capacitat de treball, així com la seva alegria quotidiana. Espero no defraudar-la amb la meva feina.

Voldria donar les gràcies als professors del Departament d'Història Contemporània pel seu suport en diferents moments. Al professor Jordi Casassas pels seus consells sobre la temàtica de la Tesi, al professor Agustí Colominas per les seves animades classes de doctorat, als professors Carles Santacana, Teresa Abelló i Manel Risques per la seva predisposició a col·laborar en qualsevol iniciativa lligada a la divulgació del coneixement històric; al professor Bernat Muniesa per ensenyar-me que la Història és la lluita entre allò que és (la realitat) i allò que hauria d'ésser (la utopia); i al professor Ricard Vinyes per haver-me presentat a Antonio Gramsci.

També m'agradaria donar les gràcies a d'altres professors de la Facultat que m'han ensenyat alguns dels trucs de l'ofici. A Javier Laviña, per promoure el debat com a forma de coneixement. A Manuel Delgado per ensenyar-me que a un investigador social res humà li és aliè. I a Ferran Iniesta per recordar-nos que no som el centre del món.

Gràcies a Josep Fernàndez i Amèlia Castan per ajudar-me, en tot moment, en la meva feina a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Gràcies als professors Josep Maria Solé i Sabaté i Joan Villarroya per haver-me donat l'oportunitat de treballar -i aprendre- amb ells en l'elaboració de la col·lecció *La Guerra Civil a Catalunya*.

També tinc un agraïment especial per a Queralt Solé i Paola Lo Cascio, amigues, col·legues de professió i jugadores de futbol amb les quals he après tantes coses al CEHI, als dinars dels divendres, i als camps de futbol sala. Sóc conscient que seran el tribunal més dur amb el meu treball justament perquè m'han recolzat en tot moment.

Gràcies a Mark, Gary, Ritchie, John L.H., Armando i Paco per lligar llaços que el temps no podrà desfer. A Yosi, Sherpa i Joaquín per expressar coses que no puc explicar. A Woody, Groucho, Eric, Michael, John, Terry G., Terry J. i Graham per ser gent de principis. I a Tom J., Pedro P., Pedro (sense el capità), Miralles, Guillermo de B., Baldabiou, Granger, Max E., l'home de la multitud, Marlow, Jesús Raza, Keyser Soze, Hiltz, Capità Renault, Joe Hallenbeck, el President Bartlet, Leon, Mr. Pink, Rick Deckard i Danger Barch per ajudar-me, des de la ficció, a comprendre la realitat.

Gràcies als meus amics Miguel, Víctor, Héctor, Lucas, Lluís C., David, Mario, Joan, Lluís M. i Ruben pel seu suport crític però incondicional.

Vull donar les gràcies d'una manera molt especial al meu director de Tesis, el professor Andreu Mayayo. Gràcies per haver confiat en mi des del primer moment, per haver-me obert portes que semblaven tancades i per haver-me ensenyat que, malgrat les adversitats, els carrers estan plens de vida i la Història no parla del passat, sinó del futur.

A la meva família, la meva mare, el meu pare i la meva germana per tot el que han fet per mi. És tant que no té sentit enumerar-lo en unes línies. Però per sobre de tot vull agrair-los que m'hagin recolzat en totes les decisions importants a la meva vida, com en aquest cas, la de dedicar-me professionalment a la Història. Sense ells jo no hauria estat capaç d'arribar fins aquest punt. Gràcies.

I finalment voldria donar les gràcies a la persona més pacient i intel·ligent que conec, la meva companya. Ella és responsable de bona part d'aquest treball. Gràcies pels seus consells, pel seu sentit comú i pel seu afecte.

1. El mapa sindical català

1.1. El sindicalisme de la Dictadura a la Transició

Del 1939 al 1951 la fam i la repressió esdevenen una realitat quotidiana a l'Estat Espanyol. A la vegada que el moviment obrer, greument ferit tant per la marxa de quadres a l'exili com per la persecució política que el porta a la clandestinitat, perd qualsevol capacitat d'incidència real al món del treball; el fort intervencionisme estatal en matèria econòmica assegura uns enormes marges de benefici als sectors socials més benestants. D'aquesta forma, mentre els sous resten congelats, tant la Confederació Nacional del Treball (CNT) com la Unió General de Treballadors (UGT) perden el contacte amb la realitat del país.

El moviment obrer, després de la llarga nit de la postguerra, trobarà el seu punt d'inflexió cap a la meitat del segle. A primers de març de 1951, la vaga dels tramvies a Barcelona significa el pas d'una lluita antifranquista impulsada per les forces procedents de la II República amb una motivació de caire polític, a una conflictivitat protagonitzada per una nova classe obrera que aspira a objectius més assequibles lligats a aspectes laborals. L'any 1951 també és l'any de finalització del període autàrquic i, consegüentment, de l'inici d'una liberalització econòmica que vindrà avalada per les receptes financeres del Fons Monetari Internacional (FMI) i de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament a Europa (OCDE). Espanya s'incorpora a aquests organismes l'any 1958.

La adopció de mesures liberalitzadores en el terreny de l'economia va portar de retruc una certa liberalització de les relacions laborals. Un exemple significatiu el trobem amb la Llei de Convenis Col·lectius de 1958, la qual va permetre als treballadors ampliar de forma significativa les possibilitats d'incidir en les seves condicions laborals. Prova d'això serà que a partir d'aquí la conflictivitat laboral anirà en augment, fins al punt que a principis dels 60 desputen amb força noves organitzacions de treballadors, com Comissions Obreres (CCOO) i la Unió Sindical Obrera (USO); que destaquen, a diferència dels tradicionals i clandestins sindicats procedents de l'etapa republicana (CNT i UGT principalment), pel fet d'enforçar la seva actuació sindical i reivindicativa